

ΕΝΤΟΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΚΥΡΙΑΚΗ 7 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2008 • ΤΕΥΧΟΣ 35 • ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'

Στο φόντο των ολέθριων συνεπειών της καπιταλιστικής κρίσης

Η σύγχρονη οικονομική κρίση του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού (της οποίας αντανάκλαση είναι η κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος), με αφετηρία σε ορισμένες οικονομίες μορφές κρίσης υπερσυσσώρευσης του κεφαλαίου και σε άλλες περιπτώσεις την ολοσχερή αποψίλωση του εισοδήματος της μισθωτής εργασίας, παρουσιάζεται να παίρνει σταδιακά οξύτερες εκφράσεις. Οι ίδιες οι προβλέψεις των διεθνών οικονομικών οργανισμών (ΔΝΤ, ΟΟΣΑ, ΕΚΤ κλπ.) διαπιστώνουν την ραγδαία μείωση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης από τα επίπεδα του 2%-3% σε μηδενικά επίπεδα, ακόμη και σε αρνητικούς ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ, στις περισσότερες χώρες της διεθνούς οικονομίας. Οι αναγγελίες μαζικών απολύσεων εκατοντάδων χιλιάδων εργαζομένων ως αποτέλεσμα της ύφεσης που προκύπτει (αυτοκινητοβιομηχανίες, κατασκευαστικές επιχειρήσεις, τραπεζικά ιδρύματα, τηλεπικοινωνιακοί οργανισμοί κ.ά.) φτάνουν σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα και οι προβλέψεις προεκτείνονται μέσα στο 2009. Ταυτόχρονα

Οικονομική κρίση, κοινωνικό κίνημα και ελληνική Αριστερά

ΑΝΕΣΤΗΣ ΤΑΡΠΑΓΚΟΣ

τροφοδοτούνται υφιστάμενα φαινόμενα στο πεδίο της «πραγματικής οικονομίας», με αποτέλεσμα την όξυνση της ούτως ή άλλως δυσμενέστατης κοινωνικής κατάστασης της μισθωτής εργασίας και των αυτοαπασχολούμενων μικροαστικών στρωμάτων.

Πραγματικά οι ολέθριες συνέπειες της νεοφιλελεύθερης καπιταλιστικής κρίσης για τον εργαζόμενο κόσμο (στην ελληνική κοινωνία και διεθνώς) δεν ήρθαν να διαταράξουν μια «ανεκτή» κοινωνική και οικονομική κατάσταση: Απεναντίας οι οικονομικοί, ασφαλιστικοί και κοινωνικοί όροι αναπαραγωγής της εργατικής τάξης είχαν επιδεινωθεί ριζικά στην τελευταία 12ετία της απροσημά-

τιστης νεοφιλελεύθερης διαχείρισης και της ανάπτυξης (συσσώρευσης, τζίρου, κερδοφορίας) του κεφαλαίου. Τα εργατικά εισοδήματα έχουν υποστεί σ' αυτή την περίοδο μια σοβαρή καθίζηση, τα ασφαλιστικά δικαιώματα και παροχές έχουν απομειωθεί, οι εργασιακές σχέσεις έχουν αποτελέσει το πεδίο μιας ευρείας αποδιάρθρωσης. Και παράλληλα οι ιδιωτικοποιήσεις των κοινωφελών επιχειρήσεων και υπηρεσιών, κεντρικός άξονας της κυβερνητικής πολιτικής τόσο της σημερινής διακυβέρνησης της ΝΔ (όσο και της προηγούμενης του ΠΑΣΟΚ), στερούν σταδιακά από τις λαϊκές εργαζόμενες τάξεις την κοινωνική κάλυψη βασικών τους αναγκών.

Οικονομική ύφεση με υποχώρηση του κοινωνικού λαϊκού κινήματος;

Παρ' όλα αυτά (σύγχρονη χρηματοπιστωτική κρίση – πολύχρονη εφαρμογή της νεοφιλελεύθερης κυβερνητικής διαχείρισης), στο σημερινό κοινωνικό πεδίο δεν αναδεικνύονται αντίρροπες κοινωνικές κινήσεις από τμήματα της εργατικής τάξης, των εργαζομένων του ευρύτερου δημόσιου τομέα και του νεολαϊστικού πληθυσμού (με μοναδική εξαίρεση τις κινητοποιήσεις των κρατουμένων στο εξαθλιωμένο περιβάλλον των ελληνικών φυλακών, που παρ' όλη τη σημασία τους, αφορούν μια πολύ μικρή πλευρά της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας). Από την άλλη πλευρά, τα κοινωνικά κινήματα που αναπτύχθηκαν στην τελευταία 4ετία της κυβέρνησης της ΝΔ (νεολαϊστικό και ασφαλιστικό), παρ' όλο που είχαν πετύχει μια αξιοσημείωτη παρατεταμένη κινητοποίηση, εντούτοις παρέμειναν χωρίς συνέχεια. Οι φοιτητικές καταλήψεις για την αποτροπή της ιδιωτικοποι-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 2

νης της ανώτερης εκπαίδευσης, μετά την αποτελεσματικότητα που πέτυχαν (ματαιώση αναθεώρησης του συνταγματικού άρθρου 16), δεν φαίνονται να προβάλλουν εκ νέου στον ορίζοντα απέναντι στο νόμο για την αναγνώριση των ιδιωτικών κολεγίων (Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών) που συνδέονται με ξένα πανεπιστήμια, που αντιπροσωπεύει μια άμεση φαλκίδευση της συνταγματικής απαγόρευσης ίδρυσης ανώτερων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Και από την άλλη πλευρά, οι παλινδρομήσεις και η ατομία που καταγράφηκαν στο ασφαλιστικό κίνημα (Δεκέμβριος 2007 – Μάρτιος 2008), με αφετηρία τη συναινετική γενικά στάση της πλειοψηφίας της ΓΣΕΕ (ΠΑΣΚΕ και ΔΑΚΕ), αφ' ενός επέτρεψαν την ψήφιση του ασφαλιστικού νόμου Πετραλιά, και αφ' ετέρου δεν μπόρεσαν να αναχαιτίσουν την αναθεώρηση της λίστας των Βαρέων Ανθυγιεινών Επαγγελμάτων που τείνουν να αποψιλωθούν πλήρως. Το πανεκπαιδευτικό κίνημα που έτεινε να αναδειχθεί σ' αυτό το τέλος του 2008 (με την δυναμική αγωνιστική σύμπραξη ΟΛΜΕ και ΔΟΕ) με μακρές απεργιακές κινητοποιήσεις δεν βρήκε την συμμετοχή του εκπαιδευτικού κόσμου, ενώ η πανελλαδική πανεργατική απεργία του περασμένου Οκτωβρίου βρέθηκε κάτω από τα επίπεδα συμμετοχής των ασφαλιστικών απεργιών. Και επιπρόσθετα, η ανυποχώρητη πρόθεση της κυβέρνησης της ΝΔ να προωθήσει τις εναπομένουσες αποκρατικοποιήσεις (Ολυμπιακή, Σιδηρόδρομοι, Ταχυδρομεία), δεν συνάντησε απέναντί της ένα συντονισμένο αγωνιστικό εργατικό μέτωπο για την αποτροπή τους.

Οι αφετηρίες της «ανάκαμψης» της επιρροής του ΠΑΣΟΚ

Η αναποτελεσματικότητα και η απουσία προβολής στο προσκήνιο μορφών του λαϊκού εργατικού και νεολαιίστικου κινήματος στην περίοδο που διανύεται, μ' άλλες λέξεις κινητοποίησης και ριζοσπαστικοποίησης του αντικειμενικού κοινωνικού παράγοντα, θρίσκεται μάλιστα στην αφετηρία της «νεκράνστασης» του μέχρι πρότινος «θνήσκοντος» ΠΑΣΟΚ. Ενώ πριν λίγο καιρό εμφανίζονταν να καταρρέει χωρίς ορατή κατάληξη (και αντίστοιχα καταγράφονταν η «κοινωνική στροφή προς τα αριστερά»), με την ανάδειξη της διεθνούς κρίσης του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού και την διάρρηξη ορισμένων κοινωνικών συμμαχιών της ΝΔ με ένα ευρύ φάσμα μικροαστικών στρωμάτων (φορολογική

επιβάρυνση), σήμερα παρουσιάζεται να έχει πάρει σαφές προβάδισμα από τη ΝΔ, ανεξάρτητα αν μπορεί να επιτύχει την εξασφάλιση προοπτικά αυτοδύναμης κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας.

Η παλινδρόμηση λαϊκών και μικροαστικών στρωμάτων από την εκλογική εμβέλεια της ΝΔ στην πολιτική επιρροή του ΠΑΣΟΚ, αλλά και η σχετική διακοπή της αιμορραγίας του τελευταίου προς τα αριστερά, είναι ακριβώς ευθέως το αποτέλεσμα της σοβαρής υποχώρησης του κοινωνικού εργατικού κινήματος μετά τον Μάρτιο 2008 όπου δεν κατόρθωσε να ματαιώσει την τρίτη ασφαλιστική μεταρρύθμιση (μετά από εκείνες των Σιούφα – 1992 και Ρέππα – 2002). Είναι επόμενο αυτή η υποχώρηση να τροφοδοτεί τις διαδικασίες της πολιτικής «ανάθεσης», την αναζήτηση της «λιγότερο επώδυνης» άμεσης κυβερνητικής εναλλαγής, πολύ περισσότερο που το σημερινό ΠΑΣΟΚ (πέραν της υποστήριξης που διασφαλίζει από σημαντικά επιχειρηματικά και δημοσιογραφικά αστικά κέντρα) εμφανίζεται να στηρίζει τα μικρομεσαία κοινωνικά στρώματα, να πρωτοδοτεί την ενίσχυση της «πραγματικής οικονομίας» έναντι της «πλασματικής της σφαίρας», να κάνει λόγο για διεύρυνση των δημοσίων επενδύσεων και για στοιχειακή φροντίδα των «ασθενεστέρων» κοινωνικών ομάδων. Αν έτσι έχουν τα πράγματα σε σχέση με την παθητικότητα που καταγράφεται στο κοινωνικό κίνημα και την συνεπακόλουθη «αξιοποίησή» της προς την κατεύθυνση «επανάκαμψης» του ΠΑΣΟΚ (που διατηρεί στο ακέραιο τους νεοφιλελεύθερους προσανατολισμούς και συντεταγμένες κινήσεις του), πώς τίθεται σήμερα το ζήτημα της παρέμβασης και αποτελεσματικότητας του ελληνικού αριστερού κινήματος;

Προοπτικές «κυβερνητισμού» ή ριζοσπαστικής λαϊκής αντιπολίτευσης;

Όπως καταδεικνύεται, οποιαδήποτε μορφή παρέμβασης και άσκησης πολιτικής από την ελληνική Αριστερά στην τρέχουσα συγκυρία, και με δεδομένη την δυναμική της επιρροή σε επίπεδα κάτω του 20% αθροιστικά του εκλογικού σώματος, που θα προσελάμβανε την μορφή του «κυβερνητισμού» είναι εκ των πραγμάτων άγονη και αναποτελεσματική, αν μη τι άλλο γιατί αυτό το πεδίο είναι σήμερα εξολοκλήρου κατειλημένο από το «επανακάμψαν» ΠΑΣΟΚ, που υπερσκελίζει την επιρροή της ΝΔ. Η όποια παραπομπή της Αριστεράς στον «κυβερνητισμό» (που δεν ταυτίζεται κατ' ανάγκην μονομερώς με

την Κεντροαριστερά), είναι σαφές ότι την θέτει σε δεύτερη μοίρα και έξω από τους κεντρικούς πολιτικούς συσχετισμούς (αν δεν πρόκειται για τον ρόλο της «συμπληρωματικής δύναμης»). Υπ' αυτή την έννοια, η επικέντρωση του ΚΚΕ στην μελλοντική «Λαϊκή Εξουσία και Οικονομία» (που εξοβελίζει τον σοσιαλισμό στο «ιστορικό υπερπέραν»), και μάλιστα υπό το αποθητικό πρόσωπο της παλινδρόμησης προς την αποθέωση του ανατολικού προτύπου του κρατικού αυταρχικού καπιταλισμού, δεν είναι παρά μια σαφής εκδοχή του «κυβερνητισμού» που παραπέμπει την πραγματώσή του στο «απότερο μέλλον». Και από την άλλη πλευρά, η οποιαδήποτε λογική στα πλαίσια του ΣΥΡΙΖΑ που θα αναλώνονταν σε μια «προτασεολογία θέσεων» (σαφής εκδοχή «κυβερνητισμού») θα έπεφτε στο «πολιτικό κενό», εφ' όσον η επιρροή συνολικά της Αριστεράς βρίσκεται κάτω του 20% (και μάλιστα οποιοδήποτε Αριστερό Λαϊκό Μέτωπο δεν είναι ορατό άμεσα), και στο μέτρο που η κεντροαριστερή εναλλακτική λύση απορρίπτεται.

Κατά συνέπεια, πρωταρχικός πολιτικός προσανατολισμός του ελληνικού αριστερού κινήματος, και πρωτίστος του ΣΥΡΙΖΑ (μα και το ΚΚΕ λειτουργεί ακόμη με όρους «θεολογικής υπερβατικότητας»), δεν μπορεί παρά να είναι άλλος από την προβολή της κατεύθυνσης της Λαϊκής Κοινωνικής Αντιπολίτευσης στη συγκυρία. Στο μέτρο που υλοποιείται αυτή η πολιτική και βρίσκει αποδέκτες στις λαϊκές εργαζόμενες τάξεις, τροποποιεί τους ταξικούς συσχετισμούς και τροφοδοτεί την ανάπτυξη των κοινωνικών κινημάτων, εύλογα προσλαμβάνει τη μορφή μιας Ριζοσπαστικής Πολιτικής Αντεπίθεσης στα κεντρικά κοινωνικά και οικονομικά μέτωπα των αντιπαραθέσεων. Και στο βαθμό που διευρύνεται η εμβέλεια του, βαθαίνει η κρίση αστικής νομιμοποίησης, ενισχύονται οι θέσεις της μισωτής εργασίας και της νεολαίας, διαφοροποιούνται οι κοινωνικοί συσχετισμοί, σ' αυτή την περίπτωση η μοναδική δυνατότητα διακυβέρνησης δεν είναι άλλη από την Δημοκρατική Σοσιαλιστική Πολιτική Εξουσία.

ΕΝΤΟΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δημοσθένης Αναγνωστόπουλος-Παπαδάτος, Γιάννης Αλμπάνης, Σίσυ Βελισσαρίου, Παναγιώτης Βωβός-Τουμπάνης, Κώστας Γαβρόγλου, Νίκος Γιαννόπουλος, Θεωδωρής Δρίτσας, Μάκης Καβουριάρας, Πέτρος Καλκανδής, Θόδωρος Καραγιαννίδης, Κυριάκος Κατζουράκης, Τάσος Κουράκης, Χρήστος Λάσκος, Ελένη Μουγιακού, Μάκης Μπαλαούρας, Νίκος Μπελαβίλας, Μωυσής Μπουντουριδής, Βασίλης Πανάγου, Ελένη Πορτάλιου, Κώστας Σταμάτης

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Κώστας Αθανασίου, Τάσος Κορωνάκης, Χριστόφορος Παπαδόπουλος, Χρυσούλα Στέκα, Ευκλείδης Τσακαλώτος, Τασία Χριστοδουλοπούλου

ΔΙΟΡΘΩΣΗ-ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Νίκος Γιαννόπουλος

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΘΕΤΟΥ

Γρηγόρης Αποστολίδης, Αλέκος Χατζιδάκης

Το *Εντός Εποχής*, κυκλοφορεί κάθε δεύτερη Κυριακή ως ένθετο στην εφημερίδα *Εποχή*.

Οι θαυματουργές ιδιότητες της αγοράς: το τέλος του μύθου;

Η θεμελιώδης ιδέα που διαπερνάει ολόκληρη την ιστορία της οικονομικής «επιστήμης» είναι ότι το οικονομικό σύστημα αποτελεί μια φυσική τάξη πραγμάτων, μια τάξη που διέπεται από την αρχή της ισορροπίας. Ισχυρίζονται οι νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι, ότι το οικονομικό σύστημα στο οποίο ζούμε έχει την ιδιότητα να ισορροπεί: εάν δηλαδή υπάρχει μια διαταραχή, το σύστημα έχει την ιδιότητα να ξαναγυρίζει στην αρχική του κατάσταση. Έχει επομένως *σύμφυτη* την ιδιότητα να εξαλείφει τις ανισορροπίες. Έτσι, αν στην αγορά εργασίας ο μισθός έχει αυξηθεί «υπερβολικά», θα φροντίσει η αγορά μέσα από τους μηχανισμούς της, ισχυρίζονται οι νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι, ώστε ο μισθός να επανέλθει σε επίπεδο που να αντιστοιχεί στην παραγωγικότητα του εργαζόμενου. Με άλλα λόγια, το σύστημα διαθέτει ενδογενείς δυνάμεις εξάλειψης κάθε ανισορροπίας και για τον λόγο αυτόν είναι ένα σύστημα του οποίου την αυθόρμητη λειτουργία δεν πρέπει να εμποδίζουμε με παρεμβάσεις που στρεβλώνουν την λειτουργία του.

Η αγορά, σύμφωνα με την κυρίαρχη θεωρία, είναι ο τόπος που εξασφαλίζει αυτήν την φυσική τάξη πραγμάτων, είναι ο τόπος στον οποίο οι ανισορροπίες εξαλείφονται. Αυτό γίνεται μέσα από τον σχηματισμό των τιμών, μέσα από το ελεύθερο παιχνίδι της προσφοράς και της ζήτησης. Επομένως η αγορά θεωρείται ότι είναι ένας «τόπος παραγωγής αλήθειας», κατά την έκφραση του Μισέλ Φουκό, με την έννοια ότι μια καθοδηγεί, μας δείχνει πόση εργασία, πόσες πρώτες ύλες, πόσο κεφάλαιο θα έπρεπε να διαθέσουμε σε κάθε παραγωγική δραστηριότητα ώστε οι παραγωγοί να φέρνουν στην αγορά την ποσότητα που είναι διατεθειμένοι να αγοράσουν οι καταναλωτές στις τιμές που εξασφαλίζουν στους παραγωγούς ικανοποιητικό κέρδος. Αφού έτσι έχουν τα πράγματα, λέει η νεοφιλελεύθερη θεωρία, η αγορά πρέπει να μας καθοδηγεί στις αποφάσεις μας σχετικά με την οικονομία, τους μισθούς και τα εισοδήματα, είτε πρόκειται για ατομικές είτε για συλλογικές αποφάσεις. Άρα, είναι ένας τόπος παραγωγής αλήθειας, ο οποίος πρέπει να αφεθεί στις δικές του λειτουργίες, προφυλαγμένος από τις παρεμβάσεις της κυβέρνησης και τους καταναγκασμούς των θεσμών (ιδιαίτερα αυτών που προστατεύουν την εργασία). Κατά την κυρίαρχη οικονομική θεωρία, στην αγορά που λειτουργεί ανόθευτα, χωρίς στρεβλώσεις, διαμορφώνονται τιμές οι οποίες είναι φυσικές, με την έννοια ότι πρέπει αυτές πρέπει να ισχύουν, είναι αυτές που απορρέουν με

φυσικό τρόπο από τα πράγματα, και επομένως είναι οι σωστές τιμές, είναι οι τιμές ισορροπίας.

Η κυρίαρχη οικονομική θεωρία, ισχυριζόμενη τα παραπάνω, κατόρθωσε να μετατρέψει την αγορά σε καθοδηγητική αρχή της διακυβέρνησης: εάν η κυβέρνηση πράξει ενάντια στην λειτουργία της αγοράς, υποτίθεται ότι παραβιάζει μια φυσική τάξη πραγμάτων και αυτό θα έχει αρνητικές επιπτώσεις.

Βέβαια, η απλή παρατήρηση της ιστορίας του καπιταλισμού δείχνει ότι η ελεύθερη λειτουργία των αγορών ευθύνεται για πλήθος δεινών, ανισορροπιών, προβλημάτων και οικονομικών κρίσεων. Η τραγική απόσταση που χωρίζει τον αρμονικό κόσμο των αγορών όπως τον περιγράφει η κυρίαρχη οικονομική θεωρία από τον πραγματικό κόσμο, οφείλεται στο γεγονός ότι το θεωρητικό μοντέλο της αγοράς έχει εξωπραγματικό χαρακτήρα. Στην απογοήτευση της πραγματικότητας έχει προστεθεί και η απογοήτευση των μαθηματικών: Ενώ αποδείχθηκε (1954, Άρου και Ντεμπρέ) ότι υπάρχει τουλάχιστον ένα σημείο γενικής ισορροπίας του καπιταλιστικού συστήματος σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού, γεγονός που θεωρήθηκε από τους οικονομολόγους ως ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα της οικονομικής θεωρίας διότι θεμελιώνει τις θαυματουργές ιδιότητες των αγορών, την ευφορία ακολούθησε η απογοήτευση, καθώς δεν κατέστη δυνατό μέσα στα επόμενα είκοσι χρόνια να αποδειχθεί ότι το οικονομικό σύστημα όντως συγκλίνει στο σημείο γενικής ισορροπίας. Το χειρότερο χτύπημα, όμως, προήλθε από εργασίες που έδειξαν ότι δεν υπάρχει σύγκλιση προς το σημείο γενικής ισορροπίας παρά μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις (δεκαετία 1970, Sonnenschein). Αυτό το συμπέρασμα

απετέλεσε μια πραγματική καταστροφή για την νεοκλασική θεωρία καθώς έθεσε σε αμφισβήτηση την ισορροπία σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού ως κατάσταση αναφοράς.

Αυτά, ωστόσο, παρέμειναν γνωστά στους κόλπους των επαγγελματιών οικονομολόγων, και μάλιστα είναι αμφίβολο εάν όσοι φοιτούν στα Οικονομικά Πανεπιστήμια, τύπου ΑΣΟΕ πληροφορούνται κάτι από αυτά.

Η χρηματοπιστωτική κρίση που βρίσκεται σε εξέλιξη, αντιθέτως, φέρνει στο προσκήνιο, δηλαδή στην κεντρική πολιτική σκηνή το ίδιο ακριβώς ζήτημα, διότι αυτή η ίδια (η κρίση) είναι μια μεγαλειώδης απόδειξη της ανεπαρκούς λειτουργίας της αγοράς. Ο μύθος της αγοράς ως «τόπος παραγωγής αλήθειας», ως μηχανισμού που μας δείχνει τι να κάνουμε και τι να μην κάνουμε, που αποδίδει κοινωνική δικαιοσύνη επειδή αρμυρίζει καθένα μας ανάλογα με την προσωπική του αξία, διαψεύδεται από την χρηματοπιστωτική κρίση, και μάλιστα αυτή η διάψευση δεν πραγματοποιείται στους στενούς κύκλους των οικονομολόγων, αλλά στη μεγάλη πολιτική σκηνή που παρακολουθούν οι μάζες.

Αν έτσι έχουν τα πράγματα, μπορούμε άραγε να περιμένουμε ότι αυτό είναι το τέλος του μύθου σύμφωνα με τον οποίο η αγορά έχει θαυματουργές λειτουργίες;

Η ευκαιρία είναι εξαιρετική, αλλά χρειάζονται και οι υποκειμενικές συνθήκες. Εάν η Αριστερά δεν υπογραμμίσει την αποτυχία των αγορών, εάν δεν την αναδείξει σε πολιτικό ζήτημα, εάν δεν μετατρέψει την εμπειρία σε συνείδηση, εάν δηλαδή δεν πολιτικοποιήσει την αποτυχία των αγορών, τα σημάδια της διάψευσης του μύθου θα είναι επιφανειακά.

Κοιτάξτε την Αμερική: γιορτάζει την νίκη του Ομπάμα με τους όρους της ιδεολογίας της αγοράς. Διότι η νίκη του Ομπάμα, εκλαμβάνεται ως νίκη της Αμερικής, χώρας των ευκαιριών που επιτρέπει στους άξιους να διακριθούν. Το αμερικανικό παραμύθι θεμελιώνεται ως εξής: Τα άτομα είναι προικισμένα με ελεύθερη βούληση και στη διάρκεια της ζωής τους συσσωρεύουν το προσωπικό τους «άνθρώπινο κεφάλαιο» που αποτελείται από γνώσεις και ικανότητες. Η κοινωνία αποτελείται από αυτά τα λιγότερο ή περισσότερο ικανά άτομα που προσπαθούν να αξιοποιήσουν το προσωπικό τους κεφάλαιο. Ποιός όμως θα μετρήσει το «άνθρώπινο κεφάλαιο» εκάστου ατόμου; Μα φυσικά, η αγορά. Τα άτομα, οπλισμένα με το «άνθρώπινο κεφάλαιό» του παρουσιάζονται στην αγορά για την αξιοποίηση του κεφαλαίου τους. Η αγορά είναι που δίνει τις ευκαιρίες στα άτομα που το αξίζουν, να διακριθούν. Με άλλα λόγια, η Αμερική θεωρείται η χώρα των ευκαιριών επειδή είναι η κατεξοχήν χώρα της ελεύθερης αγοράς. Η ελεύθερη αγορά είναι τόπος παραγωγής αλήθειας, διότι μας δείχνει ποιος αξίζει, ακόμη και αν είναι μαύρος. Λυπηρό, αλλά οι πανηγυρισμοί των «από κάτω», των υποτελών κοινωνικών τάξεων στις ΗΠΑ για την εκλογή του Ομπάμα, έγιναν με τους ιδεολογικούς όρους των «από πάνω», των κυρίαρχων τάξεων, και αυτό έγινε –τι ωραίο παράδοξο– την ίδια ώρα που η αποτυχία της αγοράς εκδηλωνόταν παταγωδώς.

Οι μύθοι, λοιπόν, δεν καταρρέουν μόνοι τους. Γι' αυτό και η Αριστερά δεν μπορεί να κάθεται αναπαυτικά στο κάθισμά της για να απολαύσει το θέαμα της κατάρρευσης του μύθου της αγοράς.

ΗΛΙΑΣ ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ

Αυτοί που αγοράζουν και οι άλλοι που πουλάνε

Επειδή το ΚΚΕ, σε μια παρωχημένη αντίληψη παλαιολιθικού πολιτικού μάρκετινγκ, επαναλαμβάνει μονότονα ότι ο ΣΥΡΙΖΑ αποτελεί «δύναμη κρούσης στον (;) αποπροσανατολισμό των λαϊκών στρωμάτων» ώστε να παραμείνουν εγκλωβισμένα στο «σύστημα», είναι χρήσιμο να επισημάνουμε την τελευταία έκφραση του κόμματος για τη «στρατηγική αντιμονοπωλιακής πάλης και ρήξης ως το τέλος, ως την ανατροπή της εξουσίας των μονοπωλίων». Πρόκειται για την εκπληκτικής σύλληψης δήλωση της Α. Παπαρήγα για την COSCO και τη συμμετοχή της στον ΣΕΜΠΟ του ΟΛΠ. Εκεί διατυπώνεται η πρωτόγνωρη μαρξιστική σύλληψη

ότι «οι κομμουνιστές» πολεμάνε αυτούς που πουλάνε τον εθνικό πλούτο, αλλά δεν έχουν πρόβλημα με εκείνους που αγοράζουν «ό,τι πουλιέται». Μήπως λοιπόν το επόμενο βήμα θα ήταν να βοηθήσει το «κόμμα» στην κινητοποίηση της αγοράς για όσα «ληστρικά πουλάει το κεφάλαιο» ώστε αφενός να προτιμηθούν «κατάλληλοι» αγοραστές αλλά και να βοηθηθεί το ίδιο στην κρίση που καλπάζει. Θυμίζω ότι για τις σχετικές υπηρεσίες η αγορά πληρώνει «αμοιβή επιτυχίας»!

ΤΑΣΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΙΔΗΣ

Κρίση του συστήματος ή κρίση της εργασίας;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΤΣΟΡΙΔΑΣ

Είναι, πλέον, γνωστό ότι ο βασικότερος λόγος της χρηματοπιστωτικής κρίσης είναι η ανεξέλεγκτη χορήγηση δανείων για αγορά κατοικιών και τοποθετήσεων υψηλού κινδύνου, από μέρους των τραπεζών, ώστε να δημιουργήσουν προϋποθέσεις υψηλής κερδοφορίας. Δηλαδή, το κεφάλαιο, προκειμένου να επεκτείνει τα κέρδη του, αύξησε την κατανάλωση, όχι όμως μέσω της αύξησης των μισθών, οι οποίοι βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα, αλλά με τη χορήγηση επισφαλών δανείων για αγορά κατοικίας σε ανθρώπους, οι οποίοι δεν είχαν κανένα οικονομικό πόρο για να την αγοράσουν. Έτσι, δημιουργήθηκε μια χρηματιστηριακή φούσκα, ένα «χρηματιστήριο κατοικίας» με τιμές που δεν είχαν σχέση με το κόστος. Και όπως γνωρίζουμε οι φούσκες είναι φτιαγμένες για να σκάνε. Την ίδια στιγμή, βέβαια, τα δάνεια χρησιμοποιήθηκαν από τους κρατούντες και ως μέσο για την υπονόμευση των κοινωνικών αγώνων και την περαιτέρω πειθάρχηση της εργατικής τάξης. Διότι, όταν το χρέος γίνεται ο βασικός τρόπος βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των πιο φτωχών κοινωνικών στρωμάτων, τότε οι χρεωμένοι μισθωτοί αναγκάζονται να εργάζονται περισσότερο, να είναι πιο παραγωγικοί και πιο πειθήνιοι, ώστε να μπορούν να αποπληρώνουν τις δόσεις των δανείων τους.

Όμως, αυτή η τακτική του συστήματος αποδείχτηκε και η αδυναμία του. Διότι, ο χρεωμένος μισθοσυντηρητός και ο επισφαλής εργαζόμενος δεν είχαν τη δυνατότητα να πληρώσουν τα δάνειά τους, όταν οι τράπεζες άρχισαν να αυξάνουν τα επιτόκια. Αυτό ήταν η απαρχή της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Τελικά, ποιος είναι ο χαρακτήρας της τωρινής κρίσης;

Με βάση τα μαρξιστικά εργαλεία υπάρχουν διάφορες ερμηνείες της κρίσης, με πιο δημοφιλή αυτήν της κρίσης υπερσυσσώρευσης.

Κατά τη γνώμη μου, η παρούσα κρίση είναι στο πλαίσιο του οικονομικού κύκλου. Είναι κρίση ρύθμισης του χρηματιστικού κεφαλαίου, το οποίο είναι υπερβολικά ελεύθερο στον τρόπο που λειτουργεί, ενώ έχει πιο πολύ τα χαρακτηριστικά ενός σοβαρού ρήγματος στις διαδικασίες αναπαραγωγής και όχι τα τυπικά χαρακτηριστικά μιας κρίσης υπερσυσσώρευσης, όπως διατείνονται αρκετές αναλύσεις στον χώρο της Αριστεράς. Και λέμε *ρήγμα* στις διαδικασίες αναπαραγωγής, με την έννοια ότι εκδηλώθηκε με υπερπαραγωγή κυρίως στον τομέα της αγοράς των κατοικιών και συνακόλουθες χρεοκοπίες τραπεζών, η οποία όμως τείνει να μεταφερθεί στην πραγματική οικονομία, με κλείσιμο επιχειρήσεων ή μείωση της παραγωγής, αύξηση των απολύσεων και της ανεργίας, συρρίκνωση της ζήτησης και άρα οικονομική ύφεση. Όμως, η οικονομική κρίση λειτουργεί, ταυτόχρονα, *εκκαθαριστικά* για το καπιταλιστικό σύστημα και για τα συσσωρευμένα προβλήματά του, μέχρις ότου αποκατασταθεί εκ νέου η διαταραγμένη ισορροπία του οικονομικού κυκλώματος.

Τι είναι, όμως, η κρίση υπερσυσσώρευσης; Με πολύ απλά λόγια είναι η ύπαρξη υπερβολικά πολλών κεφαλαίων και άρα προϊόντων σε σύγκριση με τη δυνατότητα για ζήτηση, τα οποία δεν μπορούν να αξιοποιηθούν επαρκώς. Και δεν μπορεί το πλεονάζον κεφάλαιο να

αξιοποιηθεί επαρκώς όταν γίνεται «... *ανίκανο να εκμεταλλεύεται την εργασία στο βαθμό εκείνο της εκμετάλλευσης που απαιτεί η ύγιης, ομαλή ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού προτύπου παραγωγής...*» (Κ. Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, τόμος τρίτος, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1978, σελ. 323).

Με βάση αυτή την προσέγγιση η χρηματοπιστωτική κρίση που διανύουμε δεν είναι μια κλασική κρίση υπερσυσσώρευσης. Και αυτό για τους εξής λόγους:

Πρώτον, το καπιταλιστικό σύστημα έχει προχωρήσει σε όλες τις αναγκαίες αντι-μεταρρυθμίσεις (ιδιωτικοποιήσεις, διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας, αποδυνάμωση των συνδικάτων, κλπ.) που εμπόδιζαν την εύρυθμη λειτουργία του, επαναπροσδίδοντας στην οικονομία το χαμένο δυναμισμό της. Η διαμόρφωση ενός φτηνού, ευέλικτου και δίχως συνδικαλιστική δύναμη εργατικού δυναμικού, δημιουργήσε τις προϋποθέσεις για τη μείωση του κόστους παραγωγής, την επανάκτηση του ποσοστού του κέρδους και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, ως αποτέλεσμα μιας *ιστορικής ήττας της εργατικής τάξης*, η οποία επέτρεψε μια δραματική αλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων υπέρ του κεφαλαίου. Ταυτόχρονα, η φτώχεια και η ανισότητα, έχουν επιδεινώσει ακόμη περισσότερο την κατάσταση της εργατικής τάξης.

Δεύτερον, τα περιθώρια κέρδους των επιχειρήσεων έχουν και πάλι διευρυνθεί, ενώ, κατά πως φαίνεται, *έχει αποκατασταθεί το ποσοστό κέρδους, το οποίο βρίσκεται περίπου στα ίδια επίπεδα με αυτό της δεκαετίας του 1960*. Σύμφωνα με παλαιότερα στοιχεία του Michel Husson (αναφέρεται στο Τ. Αναστασιάδης, *Το χρηματιστικό κεφάλαιο στο σύγχρονο καπιταλισμό*), στη μπροσούρα: *Χρηματιστικό κεφάλαιο και κερδοσκοπία*, έκδοση του Μαρξιστικού Ομίλου Οικονομικών και Κοινωνικών Μελετών, Αθήνα 1999), πριν από το 1974 (περίοδος της αναπτυξιακής φάσης) το ποσοστό του κέρδους ήταν υψηλό (16%, περίπου, μέσος όρος, κατά τη δεκαετία του 1960). Κατόπιν παρουσίασε πτώση, αγγίζοντας το 12% και 10% κατά τα έτη 1974 και 1980 αντίστοιχα και μόνο μετά το 1983, δηλαδή με την εισαγωγή των νεοφιλελεύθερων πολιτικών, άρχισε να εμφανίζει, πάλι, σημάδια ανάκαμψης, ενώ αποκαθίσταται στα επίπεδα του 15%, κατά τη δεκαετία του 1990. Εδώ είναι αναγκαίο να επισημάνουμε ότι μια μικρή πτώση

στο ποσοστό κέρδους που παρουσιάζεται τα τελευταία χρόνια είναι, μάλλον, στο πλαίσιο των διακυμάνσεων του. Και αυτό οφείλουμε να το επισημάνουμε και φυσικά να παρακολουθούμε τα στοιχεία, ώστε να δούμε αν ισχύει κάτι τέτοιο. Διότι, άλλο πράγμα είναι οι διακυμάνσεις στο ποσοστό κέρδους και άλλο η πτώση του ποσοστού κέρδους.

Τρίτον, έχει γίνει σε εκτεταμένη κλίμακα εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στην απασχόληση, καθώς επίσης έχουν επέλθει μεγάλες αλλαγές στην οργάνωση της εργασίας στο εσωτερικό των επιχειρήσεων.

Τέταρτον, η διεθνοποίηση των οικονομιών σε συνδυασμό με την ευρωπαϊκή ενοποίηση, δημιούργησε νέες μεγάλες αγορές. Το άνοιγμα της τράστιας αγοράς της Κίνας, της Ινδίας, της Ρωσίας, της Βραζιλίας και των χωρών του πρώην λεγόμενου υπαρκτού «σοσιαλισμού», έδωσε τη δυνατότητα να αγοραστούν ή να εγκατασταθούν επιχειρήσεις, στις οποίες εργάζονται εργάτες και εργάτριες με χαμηλό εργατικό κόστος. Ήταν, λοιπόν, λογικό ότι αυτή η τεράστια αγορά, η οποία περιλαμβάνει φτηνούς, πειθήνιους και μορφωμένους εργάτες, να προσελκύσει την προσοχή των αναπτυσσόμενων καπιταλιστικών χωρών.

Αν συντρέχουν όλα τα παραπάνω, τότε δεν έχουμε κρίση υπερσυσσώρευσης όπου το κεφάλαιο είναι «... *ανίκανο να εκμεταλλεύεται την εργασία στο βαθμό εκείνο της εκμετάλλευσης που απαιτεί η ύγιης, ομαλή ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού προτύπου παραγωγής...*», όπως έλεγε ο Μαρξ, αλλά ακριβώς το αντίθετο: την ικανότητα του κεφαλαίου να εκμεταλλεύεται την εργασία χωρίς προσκόμματα.

Επιπροσθέτως, αν δεχθούμε τις μαρξιστικές ερμηνείες της καπιταλιστικής κρίσης, οι οποίες θεωρούν ότι το ποσοστό κέρδους είναι άμεσα συνδεδεμένο με την τεχνολογική πρόοδο και την συσσώρευση κεφαλαίου, τότε συμπεραίνουμε ότι η είσοδος των νέων τεχνολογιών στην παραγωγή, η αύξηση της παραγωγικότητας και *ιδιαίτερα η αποκατάσταση του ποσοστού κέρδους* σε υψηλά επίπεδα είναι βασικοί όροι για να πούμε ότι η τωρινή κρίση δεν είναι κρίση υπερσυσσώρευσης.

Παρ' όλ' αυτά, μόνο ένα ενδεχόμενο υπάρχει για ξέσπασμα δομικής κρίσης: να μην μπορούν οι κυβερνήσεις να ελέγξουν τα προβλήματα στον χρηματοπιστωτικό τομέα, σε συνδυασμό με την άνοδο των τιμών των πρώτων υλών και με την άνοδο των κοινωνικών αγώνων. Ιδιαίτερα για το τελευταίο σημείο και λαμβάνοντας υπόψη τους υπάρχοντες συσχετισμούς δύναμης, κατά πως φαίνεται, το καπιταλιστικό σύστημα δεν διατρέχει, ακόμη, κίνδυνο. Αντιθέτως, αυτό το οποίο έχουμε, δεν είναι κρίση του συστήματος, εφόσον δεν συντρέχουν λόγοι απειλής του από την εργατική τάξη, αλλά *κρίση της εργασίας*, με την έννοια ότι υπάρχει ακόμη ανεργία, χαμηλοί μισθοί, φτώχεια, κλπ.

Επομένως, η αναγνώριση της υπάρχουσας κατάστασης της εργατικής τάξης είναι η αναγκαία αφετηρία για την αντιμετώπιση της πραγματικότητας και για τους όρους υπέρβασης της. Δηλαδή, να αναγνωρίσουμε ότι δεν έχει αλλάξει, ακόμη, η συγκυρία στην ταξική πάλη, πως δεν έχει διαμορφωθεί μια νέα εργασιακή ηθική και πως τα νέα στρώματα της εργατικής τάξης δεν έχουν αποκτήσει συνείδηση του ρόλου και του έργου τους.

Κατά συνέπεια, ως Αριστερά, έχουμε αρκετό δρόμο να διανύσουμε, ώστε να βρούμε τους τρόπους έκφρασης, οργάνωσης και εκπροσώπησης μιας νέας κοινωνικής συμμαχίας.

Εργασία και πολιτική

Αυτό, που μέχρι πρότινος ήταν μια παλιά πεποίθηση, είναι σήμερα μια εντελώς καινούργια διαπίστωση: ότι, δηλαδή, είτε οι εργαζόμενοι είναι μια πολιτική δύναμη ή δεν υπάρχουν. Η πολιτική ανυπαρξία των εργαζόμενων είναι το πρόβλημα της κεντροαριστεράς, αλλά είναι και το πρόβλημα της κοινωνίας και του κράτους και το αληθινό θέμα της πολιτιστικής κρίσης. Αν δεν θέσουμε τα πράγματα πάνω σ' αυτές τις βάσεις, δεν θα καταφέρουμε να βρούμε την πυξίδα που ψάχνουμε, για να προσανατολιστούμε στην ανοιχτή θάλασσα του κόσμου-καπιταλισμού, ο οποίος βρίσκεται πάλι σε αναταραχή για ζητήματα εντελώς δικά του.

Είναι αυτό που πονάει, όταν σήμερα το αντικρίζουμε: ότι ο ταξικός αντίπαλος δεν περνά καλά κι η πλειοψηφία των υποτελών του δεν καταφέρνει να είναι καλά κι αυτή και, γι' αυτό, τα προβλήματα του κόσμου έχουν όλα να κάνουν με τις σχέσεις μεταξύ των εσωτερικών τμημάτων αυτού του κόσμου. Κατά βάση, ακόμη κι η εργατική δύναμη ήταν ένα εσωτερικό τμήμα του κεφάλαιου, αλλά όταν έβγαζε τη στολή του παραγωγού της υπεραξίας κι έπαιρνε τον ρόλο του υλοποιητή των πολιτικών αξιών, απειλούσε, όπως λεγόταν, την καθεστωτική τάξη, υπονοώντας κάτι άλλο πέρα απ' αυτήν. Αντίθετα τώρα, οι καπιταλιστικές αντιφάσεις είναι πάντα και μόνο οι ανταποδόσεις των λογαριασμών μεταξύ των τμημάτων των κυρίαρχων δυνάμεων, της χρηματο-οικονομικοποίησης εναντίον της πραγματικής οικονομίας, της απελευθέρωσης της αγοράς εναντίον των ρυθμίσεων, όπως και αντίστροφα, της αγοράς και/ή του κράτους, της παγκόσμιας κατανομής των ενεργειακών πόρων κι, επομένως, κάποιων τμημάτων του κόσμου εναντίον άλλων τμημάτων του κόσμου, πάντα μέσα όμως σε μια ενιαία σύλληψη των κοινωνικών σχέσεων: τα αφεντικά, δημόσια ή ιδιωτικά, έχουν την εξουσία κι οι εργαζόμενοι υπακούουν.

Επαναφορά του θέματος της εργασίας στο κέντρο της πολιτικής ατζέντας. Πώς όμως; Και με ποιον; Η απάντηση σ' αυτήν την τελευταία ερώτηση είναι οφθαλμοφανής: με τους ίδιους τους εργαζόμενους. Γυρνώντας να γνωρίσουμε αυτούς τους αγνώστους. Γυρνώντας να τους κάνουμε να μιλήσουν αυτούς τους βωβούς ανθρώπους. Επαναφέροντας τον τόπο της εργασίας μέσα στους μη-τόπους της πολιτικής του σήμερα. Δεν στερούμαστε εμπειρικών ερευνών. Δεν ξεκινάμε από το μηδέν. Ευτυχώς, οι κοινωνικές επιστήμες υπάρχουν, δεν έχουμε έλλειψη δεδομένων κι αριθμών, οι

κοινωνικές έρευνες κι οι σφυγμομετρήσεις γίνονται περιοδικά, με τελευταία εκείνη της ομοσπονδίας μεταλλουργών Fiom. Τι λείπει; Λείπει η πολιτική ανάγνωση: που να είναι σοβαρή, ξεκάθαρη, ρεαλιστική, όχι ιδεολογική, όχι παραδοσιακίστικη, όχι εκλογικίστικη.

Οι περίφημοι μετασχηματισμοί της εργασίας μοιάζουν με τους εξίσου περίφημους μετασχηματισμούς του καπιταλισμού: όταν έχουν ειπωθεί όλα, δεν αλλάζει τίποτα. Έρχονται οι αφηγητές του κοινωνικού να μας περιγράψουν την κατάσταση των πραγμάτων: το υγρό στη θέση του στερεού, αυτό που εξανεμίζεται στον αέρα αντί αυτού που κατακάθεται στη γη, το όλον που πρέπει να είναι εύπλαστο, η παραγωγή που γίνεται μοριακή, η εξουσία που βρίσκεται παντού και πουθενά, όπως το άγιο πνεύμα, γιατί είναι μικρο- και όχι πλέον μακρο-εξουσία, κι, έπειτα, το άυλο, το γνωστικό, η πολιτική που είναι βίος, κομμένη και ραμμένη στα μέτρα του ακοινωνικού άτομου, όχι για γυναίκες και άνδρες με σάρκα κι οστά που οργανώνονται για τον αγώνα. Μ' απεριόριστη υπομονή, διαβάζουμε κι ακούμε, προσέχοντας μη μας ξεφύγει ό,τι δεν γνωρίζουμε.

Τι θα γίνει όμως με την εκμετάλλευση της εργασίας; Θα την διατηρήσουμε, κρύβοντάς την σαν τη σκόνη κάτω από το χαλί των καλών τρόπων, ή θα ξαναρχίσουμε να την καταγγέλλουμε, καταδεικνύοντας ότι είναι αυτό που ξαναένώνει αντικειμενικά κι ουσιαστικά, την τωρινή μορφή της θρυμματισμένης εργασίας; Ή μήπως δεν είναι αλήθεια πως το κοινωνικό σχήμα της εκμετάλλευσης ενώνει

σήμερα τον εργάτη του μεγάλου εργοστάσιου, τον υπάλληλο της μικρής επιχείρησης υπηρεσιών, τον επισφαλή νεαρό του τηλεφωνικού κέντρου, την πτυχιούχο νεαρή που δουλεύει μπίμπυ σίτερ, τη δασκάλα ή την καθηγήτρια που περιμένει το διορισμό της, τον εργάτη που δουλεύει με κίνδυνο της ζωής του σε κάποια από τις χιλιάδες εργολαβικές εταιρίες, το μετανάστη βοηθό οικοδόμο, τον ερευνητή τεχνικό μερικής απασχόλησης και το σκανδαλωδώς κακοπληρωμένο ή ακόμα και μη αμειβόμενο συμβασιούχο δάσκαλο ή καθηγητή, μέχρι και τον αυτοαπασχολούμενο εργαζόμενο, που πληρώνει φόρους κι ο οποίος έχει, συγκριτικά με άλλους, το πλεονέκτημα να εκμεταλλεύεται ο ίδιος τον εαυτό του; Και θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε για πολύ ακόμα. Το να αναρωτιόμαστε τι πάει να πει εργάτης μετά την εργατική τάξη είναι το ίδιο πράγμα με το να αναρωτιόμαστε τι πάει να πει αριστερά μετά το εργατικό κίνημα. Αυτό, ναι, είναι ένα πρόβλημα της εποχής μας.

Η ιδεολογική ηγεμονία της δεξιάς — ότι, π.χ., το συμφέρον του εργοδότη σου είναι το ίδιο το δικό σου συμφέρον κι ότι είναι προτιμότερο να κάνεις πράγματα μόνος σου κι όχι μαζί μ' άλλους — δεν σταματά μπροστά στα κάγκελα του εργοστάσιου, όπως και δεν περιμένει μπροστά στην πόρτα του σπιτιού, όπου κατοικεί η αγία οικογένεια. Μπαίνει, διεισδύει, εισβάλλει, κατακτά, παίρνει την ψυχή, αν δεν υπάρχει ένα σώμα συλλογικών δυνάμεων να την αποκρούσει και να στρέψει εναντίον της όλα τα επιχειρήματα μιας οργανωμένης αλληλεγγύης. Η υλική κατάσταση

της υποτελούς εργασίας — είτε εξαρτημένης ή αυτόνομης, είτε μόνιμης ή προσωρινής — πρέπει τώρα να αντιμετωπίσει αυτήν την πολιτικά πρωτοφανή κατάσταση, όπου η μεσαία τάξη δεν χρειάζεται πλέον να είναι ένα ξεχωριστό κοινωνικό στρώμα, γιατί έχει πλέον γίνει μια δημοκρατικά διαδεδομένη νοοτροπία. Είναι ένα παραπλανητικό πέπλο, το οποίο η παρουσία ενός εναλλακτικού ορίζοντα, αξιόπιστου κι εφικτού, έχει καθήκον του να καταρρακώσει.

Εργασία και πολιτική είναι το σημείο, από το οποίο ξαναρχίζει να υφαίνεται το διακεκομμένο νήμα του ιστού μιας νέας οργάνωσης. Γύρω απ' αυτό το σημείο, τα πάντα μπορούν να γεννηθούν, από το διάλογο ως τις πολλαπλές εμπειρίες, αλλά χωρίς αυτό το σημείο δεν γεννιέται τίποτα. Είναι κυρίως και κατεχορήν ένας πολιτικο-πολιτιστικός αγώνας. Έτσι, εξηγείται γιατί ένα τέτοιο θέμα μπορεί να αναληφθεί στα πλαίσια ενός χώρου, όπως του ιδρύματος του Κέντρου για την Αναμόρφωση του Κράτους (CRS), αυτής της κληρονομιάς του Πιέτρο Ινγκνάο.

Βρισκόμαστε στο αυλάκι μιας μεγάλης παράδοσης. Σίγουρα χρειάζεται να κάνουμε τους εργαζόμενους να μιλήσουν, ακόμα και με νέες μεθόδους συν-έρευνας. Αλλά χρειάζεται ακόμα κι ξαναρχίσουμε να μιλάμε στους εργαζόμενους, με προγράμματα κι οργανωμένα σχέδια, που θα τους αφορούν άμεσα κι από ουσιαστικής υπαρξιακής πλευράς. Κι εδώ, οι φόρμες, με τις οποίες είναι σήμερα οργανωμένη η πολιτική πρακτική στην Αριστερά, δεν λειτουργούν, δεν ανταποκρίνονται στα προστάγματα, που πυροδοτούνται από το θέμα της εργασίας και πολιτικής μέσα στη μηχανή των εκτελεστικών δράσεων.

Μια εναλλακτική Αριστερά, που στο μεταξύ θα πυκνώνει τις τάξεις της μέσα στο χώρο της εργασίας, είναι απαραίτητη κι, επομένως, πρέπει να την κάνουμε εφικτή. Αλλά ακόμα κι αυτό πρέπει να θεωρηθεί και να εφαρμοστεί περισσότερο σαν μια μετάβαση παρά σαν μια άφιξη. Με απλά λόγια, έτσι ώστε να μας καταλαβαίνουν κι οι απλοί άνθρωποι, χρειάζεται μια μεγάλη πολιτική δύναμη, μια λαϊκή Αριστερά, ριζωμένη μέσα στην πραγματική χώρα, που χαιρεί της μαζικής εμπιστοσύνης, είναι πρώτη κοινωνική κι έπειτα εκλογική, ένα σύγχρονο κόμμα των εργατών και των εργατριών, που να έχει το πολιτικό σθένος να κατονομάζει τα πράγματα με τα ονόματά τους. Έπειτα, μπορεί και να χάσουμε κάποια μάχη, αλλά τουλάχιστον θα ξέρουμε ότι είμαστε εκεί κάνοντας ένα δίκαιο αγώνα.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΒΕΡΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ

ΜΑΡΙΟ ΤΡΟΝΤΙ

Θεσμοί του κοινού αγαθού ή αποπομπή του

Τζίτζι Ρογκέρο

Τον κεντρικό ρόλο της γνώσης τον έχουμε χαρακτηρίσει εδώ και πολύ καιρό. Η μέθοδός μας είναι κρυστάλλινη: καμιά νοσταλγία για το παρελθόν, αλλά επίθεση στην κρίση του πανεπιστημίου. Το πέρασμα από τους αγώνες ενάντια στους αποκλεισμούς στις συγκρούσεις για τη διαφοροποιημένη συμπερίληψη είναι το πρόβλημα που μας τίθεται. Η ανάδυση μιας νέας μορφής φοιτητή, όχι κι άλλη εργατική δύναμη στην εκπαίδευση, αλλά πλήρης εστίαση στη γνωσιακή εργασία, αυτή την αναδυόμενη σύνθεση της υποκειμενικότητας. Να μετασχηματίσουμε την υπέρσπιση του δημόσιου πανεπιστημίου σε μια οργανωτική συγκρότηση των θεσμών του κοινού αγαθού και να βάλουμε όλη τη δύναμη στην αυτομόρφωση: αυτές είναι οι θέσεις μας.

Τις βδομάδες αυτές η πολιτική έρευνα πάνω στα συμβάντα των τελευταίων χρόνων έχει ενσαρκωθεί συμπυκνωμένη μέσα σ' εκείνο το σύνθημα — «δεν θα πληρώσουμε την κρίση» — μια έξυπνη ιδέα, όπως όλα τα κινηματικά συνθήματα οφείλουν να είναι. Όπως ήταν το «περισσότερα χρήματα και λιγότερη εργασία» για τον κύκλο των αγώνων του μαζικού εργάτη. Δεν ξέρουμε ποιος το έχει εφεύρει κι ούτε που έχει καμιά σημασία. Αποτελεί για τον κόσμο της εργασίας, στις περιπτώσεις αυτές, ένα είδος «αόρατου χεριού» αυτή η συλλογική νόηση, που καθοδηγεί τις άγριες διαδηλώσεις εκεί όπου η μητρόπολη είναι περισσότερο ευάλωτη, που κάνει το κύμα να είναι απροσδόκητο κι ασύλληπτο, που έχει μετασχηματίσει τις καταλήψεις των σχολών σε κατακτήσεις της αυτοδιαχείρισης των μαζών για την παραγωγή της

γνώσης.

Είναι διπλή η κρίση που οι φοιτητές κι οι επισφαλείς εργαζόμενοι αρνούνται να πληρώσουν: η κρίση του πανεπιστημίου κι η παγκόσμια οικονομική κρίση. Δυο διαπλεκόμενες κρίσεις, αν σαν το χρηματοοικονομικό σύστημα εννοούμε την πραγματική και συγκεκριμένη μορφή της καπιταλιστικής οικονομίας μέσα σ' ένα σύστημα συσσώρευσης, το οποίο πρέπει να αξιοποιήσει εκείνο που δεν μπορεί να μετρήσει ή, καλύτερα, να υπαρπάξει την παραγωγή του κοινού αγαθού. Η κρίση του πανεπιστημίου δεν έχει τίποτε να κάνει απλώς και μόνο με τις περικοπές της δημόσιας χρηματοδότησης και την ενεργοποίηση των ιδιωτικών επενδύσεων (που όμως στην Ιταλία είναι παντελώς απύσες) στον τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης: είναι η ίδια η διαλεκτική μεταξύ δημόσιου κι ιδιωτικού που διαλύεται. Η οποιαδήποτε επίκληση στο κράτος ενάντια στις επιχειρήσεις σήμερα δεν έχει, αν ποτέ είχε στο παρελθόν, κανένα νόημα. Στον αγγλοσαξονικό κόσμο, το κράτος, δηλαδή, το δημόσιο, είναι σήμερα ο εγγυητής της επιχειρηματοποίησης, που απελευθερώνεται ολοκληρωτικά μέσα στο εσωτερικό του. Στην Ιταλία όμως, η στρατηγική δεν είναι ούτε καν για ιδιωτικοποιήσεις, όπως θα ήθελαν οι ντόπιοι ιδεολόγοι ενός φιλελευθερισμού απουσία της αγοράς, πόσο μάλλον όταν όλοι — από τη Δεξιά ως την Αριστερά — εγκαταλείπουν το πανεπιστημιακό σύστημα σε μια αδρανειακή αποπομπή του.

Όλοι δείχνουν τη διαφθορά και τα σκάνδαλα της ακαδημαϊκής ανηθικότητας, με μοναδικό σκοπό τη σωτηρία του συστήματος που γεννά τη διαφθορά, επειδή αυτό δεν είναι τίποτε άλλο παρά η προϋπόθεση για

να αναπτυχθεί το κράτος κι η αγορά, πέρα από τη σύνδεσή τους. Και κρύβουν το γεγονός ότι οι μόνιμοι σύμμαχοι που η κυβέρνηση έχει στον εκπαιδευτικό κόσμο είναι οι βαρόνοι, από την CRUI (το όργανο της συνόδου των πρυτάνεων) ως τον περιβόητο Frati, τον πρύτανη του πανεπιστημίου Sapienza της Ρώμης. Όλοι τους συντάσσονται στην ίδια πλευρά, την πλευρά που επικαλείται την αλλαγή, για να δικαιολογήσει τη συντήρηση, την πλευρά που κατηγορεί τους διεφθαρμένους, για να διατηρήσει τη διαφθορά.

Χωρίς το υπόβαθρο (δημόσιο ή ιδιωτικό), που εγγυάται την επιχειρηματοποίηση του πανεπιστημίου, η συνταγή είναι απλή: χρέωση της κρίσης στους φοιτητές. Θα έπρεπε να πληρώνουν ψηλότερα δίδακτρα για να κάνουν μια επένδυση στο ίδιο τους το μέλλον ή, καλύτερα, σ' αυτό που στις χρηματοοικονομικές αγορές ονομάζεται μέλλον. Δεν πρόκειται για μια επιστροφή στους απο-

κλεισμούς: αφού οι εκπαιδευτικές ανάγκες είναι ανελαστικές, οι τιμητικοί δανεισμοί (δηλαδή, η ιταλική μορφή της πίστωσης) επιτρέπουν τη χρησιμοποίηση μιας ιδιωτικοποιημένης πρόνοιας. Πρόκειται για μια απαξιοποίηση της εργατικής δύναμης και μια προληπτική επίθεση σε βάρος ενός μισθού που ακόμη δεν υπάρχει. Απ' όπου απορρέει το θέμα της ανυπαρξίας του μέλλοντος, που συχνά επαναφέρεται από τους φοιτητές. Ή, καλύτερα, μια συντριβή του μέλλοντος πάνω στο παρόν, το οποίο σήμερα παίρνει τα ανησυχητικά χαρακτηριστικά της επισφάλειας, της αβεβαιότητας για το εισόδημα και την ασφάλιση ή της απλήρωτης εργασίας των stage για την κατάρτιση και την ειδικότητα. Ωστόσο, προσοχή: το μέλλον ιστορικά είχε ένα δεοντολογικό ρόλο, που σκόπευε στον έλεγχο της κοινωνικής συμπεριφοράς προσφέροντας μια ελπιδοφόρα αναμονή για ένα λαμπρό αύριο. Η εξάλειψη του μέλλοντος σηματοδοτείται τότε γε-

Από το
περιοδικό
Posse
Νοέμβριος 2008

Το Ανώμαλο Κύμα της τρέχουσας

Αποσπάσματα από ένα φυλλάδιο που εκδόθηκε από το κοινωνικό κέντρο του Λονδίνου 56a Infoshop. Όλο το φυλλάδιο (στα ελληνικά) μπορείτε να το κατεβάσετε από τη διεύθυνση: <http://www.mediafire.com/download.php>

Τρία είναι τα κύρια θέματα που χιλιάδες φοιτητές απ' όλη την Ιταλία συζητούν αυτόν τον καιρό: 1) Η διδασκαλία: πώς το πανεπιστημιακό σύστημα στριμώχνει τους φοιτητές να γίνουν ένα παθητικό «ανθρώπινο κεφάλαιο», όταν η έμφαση δίνεται στη δημιουργία ενός τελικού προϊόντος — ενός εκσυγχρονισμένου και πειθαρχημένου εξατομικευμένου εργάτη έτοιμου να διεκδικήσει τη θέση του/της στην αγορά εργασίας. 2) Η κοινωνική πρόνοια και το δικαίωμα στην εκπαίδευση: πώς τα δίδακτρα και τα χρέη των φοιτητών

εξασφαλίζουν την υποτέλεια και την ιδεολογία του εργασιακού αποκλεισμού των πολλών. 3) Η κατάρτιση κι η απασχόληση: μια κριτική επαναξιολόγηση της νεοφιλελεύθερης προοπτικής της εκπαίδευσης, για να διαχωριστεί η μάθηση από τις «ανάγκες» της οικονομίας. Ένα αίτημα θα ήταν ο κοινωνικός μισθός για τους φοιτητές (και, φυσικά, και πέρα απ' αυτούς!). Αυτό που είναι σημαντικό είναι «η εξάλειψη των ιεραρχιών και των αποκρυσταλλώσεων της εξουσίας» στο πανεπιστήμιο, έτσι ώστε να καταστεί δυνατό στη μάθηση και την παραγωγή γνώσης να γίνουν και πάλι αυτόνομες, περιεκτικές και δημοκρατικές διαδικασίες. Οι φοιτητές κι οι ερευνητές δεν υπερασπίζονται το πανεπιστήμιο έτσι όπως είναι. Θέλουν την «αυτο-μεταρρύθμιση» (auto-

riforma): να αναμορφωθούν τα πανεπιστήμια από τις ίδιες τις δυνάμεις τους κι οποιαδήποτε μεταρρύθμιση να έρχεται από τα κάτω, από τους ίδιους τους φοιτητές.

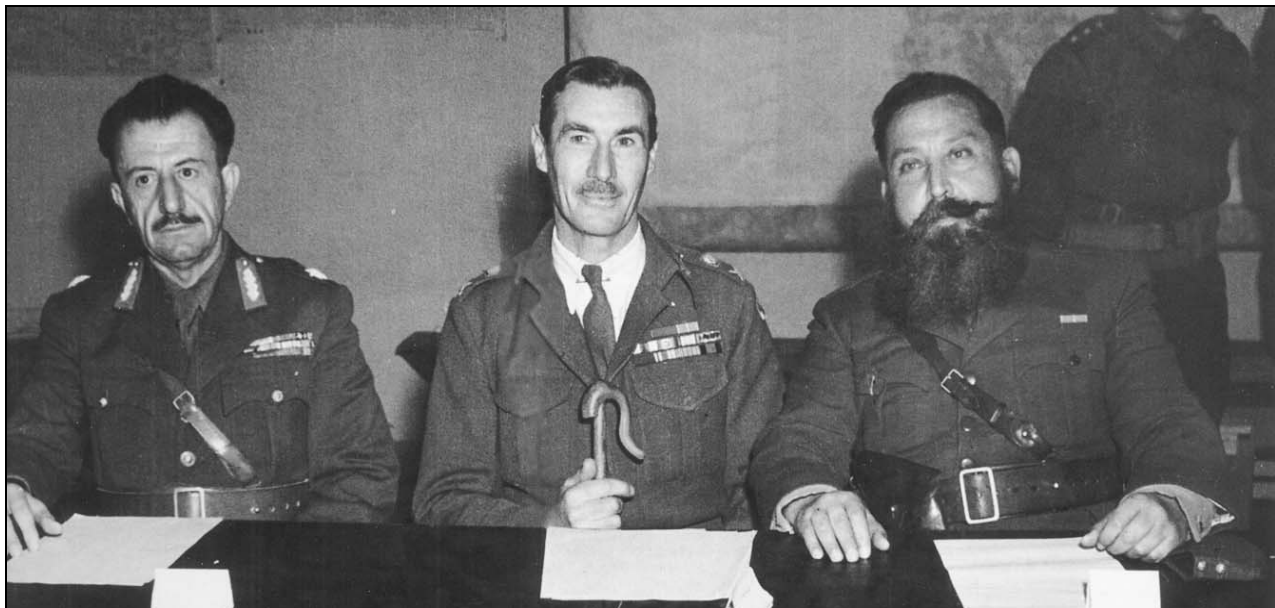
Το σύνθημα «Δεν θα πληρώσουμε εμείς για την κρίση σας» γίνεται ένα είδος συλλογικής κραυγής για όλους αυτούς που υπόκεινται σε μια υπαρξιακή επισφάλεια και μια ολοένα και αυξανόμενη αβεβαιότητα για το μέλλον τους. Η εγκάρσια διάσταση του κινήματος φαίνεται ξεκάθαρα στην κοινωνική σύνθεση των δασκάλων, φοιτητών, ερευνητών, γονιών και παιδιών, επισφαλών ερευνητών, πανεπιστημιακών καθηγητών, εργαζόμενων στα σχολεία. Όταν μπλοκάρει η κυκλοφορία της πόλης, η κοινωνική αλληλεγγύη είναι διάχυτη κι όταν γίνεται με την

Πανεπιστήμιου: Όταν η μεταρρύθμιση γίνεται κύμα

νεαλογικώς από αγώνες και κινήματα: πρέπει τώρα να την αντιστρέψουμε μέσα στην πληρότητα του παρόντος. Μέσα σε πρακτικές επανοικειοποίησης εκείνου του κοινωνικού πλούτου, ο οποίος καθημερινά παράγεται μέσα στα κοινά αγαθά. Για αρχή βέβαια, στο μεταξύ, να επιτύχουμε να πληρωθεί η άμισθη εργασία, από τα stage ως τις δραστηριότητες των επισφαλών ερευνητών, που τους εκμεταλλεύονται μ' ένα φεουδαρχικό τρόπο.

Είπαμε, απελπισμένη κυβέρνηση. Σ' αναστάτωση. Μέσα σε κρίση, γιατί εμείς είμαστε η κρίση τους. Προσπαθούν να μας δείξουν τους ξεχαρβαλωμένους μύες τους με δηλώσεις, των οποίων η αγριότητα είναι αντιστρόφως ανάλογη της αποτελεσματικότητάς τους. Χάνουν ακόμη και μέσα στο δικό τους γήπεδο, σ' αυτό των δημοσκοπήσεων: παίρνουν λιγότερο από 20% μετά από μόνο δυο βδομάδες του κύματος. Βγάζουν το ζήτημα της μειονότητας. Σίγουρα, είμαστε μια δυνατή και κύρια μειονότητα. Αυτοί είναι μια μειοψηφική πλειονότητα. Επιπλέον, είναι διασπασμένοι στο εσωτερικό τους, όπως δείχνει η πρώτη τους δηλωμένη ήττα, δηλαδή, η υποχώρησή τους στο ανακοινωθέν διάταγμα της πανεπιστημιακής μεταρρύθμισης. Λένε ότι είναι έτοιμοι για διάλογο. Εδώ πρέπει να είμαστε σαφείς: να διαβεβαιώσουμε ότι όποιος πάει να αντιμετωπίσει την κυβέρνηση παριστάνοντας ότι αντιπροσωπεύει το κίνημα (από τα συνδικάτα, φοιτητικά ή μη, ως την υποτιθέμενη αντιπολίτευση, σκιά του εαυτού της) δεν αντιπροσωπεύει κανένα, κάτι που είναι σημαντικό και δίκαιο κι απολύτως προφανές. Η μη αντιπροσωπευστικότητα της νέας σύνθεσης της γνωσιακής εργασίας δεν είναι πράγματι ένας σκοπός,

αλλά ένα ιδρυτικό, συγκροτησιακό στοιχείο, από την αρχή. Είναι επιτακτικό ένα παραπέρα βήμα: αν θέλουν να συζητήσουν, να το κάνουν με το κίνημα μέσα στους τόσους θεσμούς των κοινών αγαθών ή στην παραγωγή των νέων κανόνων, στην οργάνωση της δύναμης της ζωντανής γνώσης, στην αφομοίωση των λειτουργιών της πολιτικής διαμεσολάβησης.

Αν το 2005 οι κινητοποιήσεις είχαν γράψει τη δική τους «αυτομεταρρύθμιση του πανεπιστημίου», τώρα έχουμε ένα συνολικό σχέδιο. Δεν το ονομάζουμε «από τα κάτω», επειδή αφήνουμε εκεί κι αυτούς που προσπαθούν να συλλάβουν τον κοινωνικό πλούτο που παράγουμε. Αυτή είναι η μόνη δυνατή μεταρρύθμιση, επειδή δεν έχει τίποτε που πρέπει να διατηρηθεί. Μια μεταρρύθμιση, μέσα στην οποία καθιζάνει η αυτονομία από την άσκηση της συλλογικής δύναμης. Πάνω απ' όλα, είναι μια μεταρρύθμιση μέσω

της οποίας ξανασκεφτόμαστε την οικοδόμηση του ευρωπαϊκού χώρου μετά την αποτυχία της Διαδικασίας της Μπολόνια, επειδή είναι ευρωπαϊκή —από τη Γαλλία ως την Ελλάδα, από την Ισπανία ως τη Δανία— η κοινωνική σύνθεση που απαρτίζει τα νεύρα του γνωσιακού κινήματος. Θεσμοί του κοινού αγαθού ή αποπομπή του πανεπιστημίου: να τι σημαίνει η δράση μέσα στην κορύφωση της κρίσης. Να συνεχίζουμε να κάνουμε τη μητρόπολη ανήμπορη για τη διαχείρισή της, να εδραιώσουμε τους θεσμούς του αυτόνομου πανεπιστημίου, να γενικεύσουμε τους εκπαιδευτικούς αγώνες σ' όλη τη σύνθεση της εργασίας. Εδώ παίζεται το παιχνίδι. Το διακύβευμα, αν θέλετε να το πούμε έτσι, είναι να ξανασκεφτούμε με υλιστικούς όρους το θέμα της ελευθερίας, στο βαθμό που αυτή αφορά στις μορφές της εργασίας και της πανεπιστημιακής μεταρρύθμισης, όπως βρίσκεται εγκλωβισμένη

μέσα στην επισφάλεια και τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Αν γίνει κατανοητή με την κλασική έννοια, σαν ελευθερία της γνώμης, όχι μόνο δεν καταργείται, αλλά αντίθετα απαιτείται από το νέο καθεστώς της συσσώρευσης. Είναι ένας απαραίτητος παραγωγικός πόρος και μια πηγή ταυτότητας για το «δημιουργικό» και τον γνωσιακό εργάτη. Αλλά αυτό δεν μας ενδιαφέρει. Η δική μας η ελευθερία μιλά τη γλώσσα της δύναμης της κοινωνικής συνεργασίας και της ζωντανής γνώσης, είναι μια ριζοσπαστική κριτική των σχέσεων αξιοποίησης και του διττού δημόσιου-ιδιωτικού πανεπιστημίου. Είναι μια άγρια ελευθερία, επειδή δεν μπορεί να εκχωρηθεί. Είναι μια κοινή ελευθερία, επειδή είναι μεροληπτική. Είναι η ελευθερία, που έχουν τα κύματα, καθώς οργανώνονται.

ΜΟΥΣΙΣ ΜΠΟΥΝΤΟΥΡΙΔΗΣ

Εκπαιδευτικής εξέγερσης στην Ιταλία

παρότρυνση και τη χαρά και των ίδιων των οδηγών είναι κάτι σαν θαύμα. Κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων διαμαρτυρίας και μέσα από τις σφυγμομετρήσεις των μήντια, έχει αναδυθεί μια διάπλατη υποστήριξη του κόσμου με λίγα προηγούμενα στην πρόσφατη ιστορία. Οι κινηματικές δράσεις συνοδεύονται από αφίσες, που κρέμονται κάτω από παράθυρα, σ' αλληλεγγύη με το κίνημα, και που περιέχουν τη φράση: «Έχουν δίκιο!» Ένα άλλο σύνθημα που ξεπροβάλλει είναι το «Δεν φοβάμαι!»: κάτι που διακηρύχθηκε αμέσως μετά τις απειλές του Μπερλουσκόνι να χρησιμοποιήσει την αστυνομία και τα ΜΑΤ, για να διώξει τους καταληψίες των σχολείων και των πανεπιστημίων, και τις δηλώσεις του ότι οι «καταλήψεις είναι πράξεις βίας». Το ίδιο σύνθη-

μα επίσης χρησιμοποιήθηκε κατά τις βίαιες προκλητικές επιθέσεις των οπλισμένων φασιστικών ομάδων σ' ορισμένες διαδηλώσεις.

Η κραυγή αυτή της αντίστασης ρίχνεται στο πρόσωπο της κυβέρνησης, της αστυνομίας και των φασιστών. Αλλά περισσότερο από ο, τιδήποτε άλλο, το σύνθημα αυτό παριστά μια εναλλακτική πρόταση και μια αντίθεση απέναντι στο μοντέλο της «ασφάλειας υπεράνω πάντων», που χρησιμοποιείται από όλα τα Ιταλικά πολιτικά κόμματα σαν μια μορφή διαχείρισης της εξουσίας (από τους υπερκαταπιεστικούς νόμους της δεξιάς ως πολλούς από τους πολιτικούς και τους δήμαρχους της κεντροαριστεράς). Η σύνδεση μεταξύ του «δεν θα πληρώσουμε για τη δική σας κρίση» και του «δεν φοβόμαστε» είναι ταυτόχρονα ένα

πρόγραμμα πάλης και μια δήλωση ριζοσπαστικής άρνησης απέναντι στην επιβολή ενός οικονομικού μοντέλου (που ξεκινά μέσα στον τομέα της παιδείας), κάποιων πολιτιστικών μορφών (του ρατσισμού) και κάποιων καταπιεστικών ενεργειών (της αστυνομίας). Το κίνημα ονομάστηκε από μόνο του «Ανώμαλο Κύμα», γιατί ήθελε να αναφερθεί στο γεγονός ότι δεν στηρίζεται πάνω στις παραδοσιακές δομές της αντιπροσωπευσης, ότι έχει μια εγκάρσια διάσταση κι ότι είναι ανεξέλεγκτο κι απρόβλεπτο. Το Κύμα είναι περισσότερο μια πραγματικότητα αισθημάτων, παρά μια οργανωτική μορφή, περισσότερο κάτι που αυτοσχεδιάζεται, παρά κάτι που δομείται.

Τι μένει στην Αριστερά μετά τον Ομπάμα;

ΣΙΜΟΝ ΚΡΙΤΣΛΕΪ

Η εκλογή του Ομπάμα σηματοδοτεί μια συμβολικά σημαντική στιγμή στην Αμερικανική ιστορία, όπως έχει διαμορφωθεί από το στίγμα της δουλείας και την πραγματικότητα του ρατσισμού. Θα έχει πολλές ευεργετικές συνέπειες για το πώς οι ΗΠΑ βλέπονται παντού στον κόσμο. Η νίκη του ήταν επίσης στρατηγικά πανέξυπνη κι η εκστρατεία του μετασχημάτισε όλους εκείνους που ήταν απογοητευμένοι και περιθωριοποιημένοι από τη διακυβέρνηση του Μπους σε μια καλά οργανωμένη λαϊκή δύναμη με ισχυρά κίνητρα. Αλλά αμφισβητώ το αν η νίκη του Ομπάμα έχει την οποιαδήποτε σημαντική σχέση με την αλλαγή.

Η πολιτική του Ομπάμα διέπεται από μια αντιπολιτική φαντασία. Είναι ένα κάλεσμα για να βρεθεί το κοινό έδαφος, να μπουν στην άκρη οι διαφορές και να επιτευχθεί η συνένωση. Η πολιτική του Ομπάμα διέπεται από μια λαχτάρα για ενότητα, για κοινότητα, για συνάφεια και για κοινή βούληση. Η γιατρεία για την εξαπλωμένη απογοήτευση που προκάλεσε η μεροληπτική πολιτική του Μπους είναι μια επαναβεβαίωση της ιδρυτικής πράξης των ΗΠΑ, η ελπίδα της τελειότερης συνένωσης που εκφραζόταν στην πρώτη πρόταση του Συντάγματος των ΗΠΑ. Είναι μια ισχυρή ηθική στρατηγική, στην οποία η επίκληση της κοινής βούλησης επιχειρεί να συγκαλύψει τους ανταγωνισμούς και τις σχέσεις εξουσίας που συγκροτούν την πολιτική ζωή. Το μεγάλο ψέμα της ηθικολογίας στην πολιτική είναι ότι επιχειρεί να απαρνηθεί την πραγματικότητα της εξουσίας κρύβοντάς την κάτω από ένα αντιπολιτικό επίχρισμα. Ταυτόχρονα, η ηθικολογία καταπάνεται με την πιο θάναση και τραυματική πολιτική πράξη. Αλλά η πραγματικότητα αυτής της πράξης είναι πάντοτε αποκηρυγμένη μαζί με την οποιαδήποτε κι όλες τις μορφές της μεροληψίας. Η ηθικολογία πολιτική είναι ουσιαστικά υποκριτική.

Ωστόσο, αυτό φυσικά που είναι το πιο υποκριτικό είναι η ομιλία για την αλλαγή. Ποια είναι τα στοιχεία της στρατηγικής του Ομπάμα; Ας αναγνωρίσω τρία. Πρώτον, έχουμε έναν αποπολιτικοποιημένο ηθικό λόγο για την κοινή βούληση, ο οποίος στηρίζεται πάνω σε μια ήπια κι άκακη εκδοχή του ιστορικά διαμορφωμένου Χριστιανισμού των μαύρων. Ο Ομπάμα κινείται μέσα στο ρητορικό χώρο του προφητικού Χριστιανισμού των μαύρων, χωρίς να υιοθετεί τίποτε από τον κριτικό ριζοσπαστισμό του, τίποτε από την τόλμη που μπορεί να βρει κανείς στα κηρύγματα του πάστορα Τζέρεμι Ράιτ.

Δεύτερο, η στρατηγική του Ομπάμα αφορά μια μετατόπιση ή μια επαναβαθμονόμηση της διοικητικής, συμβολικής τάξης της αμερικανικής κοινωνίας. Όλη εκείνη η ανούσια συζήτηση για την ανανέωση του Αμερικανικού όνειρου είναι απλώς και μόνο μια επιστροφή στην προτεραιότητα του Συντάγματος. Η ιδιοφυΐα του Ομπάμα είναι ότι έχει ενσταλάξει μέσα στον πολύ παραδοσιακό, φιλελεύθερο συνταγματισμό τα στοιχεία μιας πολιτικής (civil) ομολογίας της πίστης κι εδώ το ουσιαστικό θέμα είναι η υπονοούμενη θρησκευτικότητα της ρητορικής δύναμης του λόγου του.

Τρίτο, η στρατηγική του Ομπάμα αφορά την εξομάλυνση του καπιταλισμού, κάτι το οποίο βραχυ- ή μεσοπρόθεσμα σημαίνει τη σταθεροποίηση του δημοσιονομικού καπιταλισμού, δοθείσης της αλλόκοτης κι ανεύθυνης απελευθέρωσης της αγοράς και της απληστίας, που λειτούργησε σ' αυτή τις τελευταίες δεκαετίες. Η ηθικολογική άρνηση του Ομπάμα να δεχθεί τη

σύγκρουση στην επικράτεια της πολιτικής, με κάποιον τρόπο, ταιριάζει με την πίστη του στον ανταγωνισμό της ελεύθερης αγοράς. Μολονότι το σύστημα της ελεύθερης αγοράς μπορεί να έχει ψεγάδια, αυτός επιμένει ότι η καπιταλιστική οικονομία είναι σταθερά ανοιχτή προς την αλλαγή κι ότι «οι φιλελεύθερες δημοκρατίες προσφέρουν στους ανθρώπους, παντού στον κόσμο, τις καλύτερες ευκαιρίες για καλύτερη ζωή». Είναι εντελώς ασαφές σε μένα πώς με τέτοιες απόψεις για την οικονομία θα μπορέσει ο Ομπάμα να αρχίσει να ασχολείται αληθινά με την αηδιαστική πραγματικότητα της φτώχειας μ' έναν γνήσια αναδιανεμητικό τρόπο.

Άρα, η στρατηγική του Ομπάμα είναι ασαφέστατη. Δεν πρόκειται να υπάρξει καμιά αλλαγή στο επίπεδο του κράτους και του κεφάλαιου. Πρέπει να διατηρήσουμε και να υπερασπισθούμε το κράτος στην κλασική του, φιλελεύθερη συνταγματική μορφή και να χρησιμοποιήσουμε τους κυβερνητικούς μηχανισμούς του κράτους για τη σταθεροποίηση της παρούσης αταξίας του χρηματοοικονομικού καπιταλισμού. Η αλλαγή συνίσταται μόνο σε μια ηθική-συμβολική μετατόπιση ή σε μια επαναβαθμονόμηση, που επιτρέπει στους πολίτες να ξεπεράσουν την απόγνωσή τους από το καθεστώς Μπους και να επαναδιαβεβαιώσουν την πολιτική πίστη τους στο κυβερνητικό σύστημα των ΗΠΑ.

Ποιες όμως είναι οι πιθανές πολιτικές συνέπειες της νίκης του Ομπάμα; Νομίζω ότι υπάρχουν τουλάχιστον δυο δυνατότητες, που περιστρέφονται μέσα σε μια μάλλον μελαγχολική διαλεκτική. Μια δυνατότητα – που είναι εντελώς απίθανη, αλλά τουλάχιστον μπορούμε να την φαντασθούμε – είναι ότι η αλλαγή του καθεστώτος θα οδηγήσει σε ποικίλες τοπικές μορφές λαϊκής πολιτικοποίησης, οι οποίες ενδεχομένως να αποτελέσουν μια αμφισβήτηση των κυρίαρχων κοινωνικο-οικονομικών δοξασιών. Απ' αυτή την άποψη, ενθαρρυμένες από τη νίκη του Ομπάμα, διάφορες ομάδες μπορεί να εντείνουν τις πολιτικές δραστηριότητές τους γύρω από τέτοια θέματα, όπως τα δικαιώματα των μεταναστών, η συνδικαλιστική αντιπροσώπηση ή η επιχειρηματική απληστία.

Η δεύτερη δυνατότητα είναι η αντιστροφή της πρώτης, δηλαδή, η περίπτωση που οι λαϊκές δυνάμεις, οι οποίες είχαν κινητοποιηθεί γύρω από την προεδρική εκστρατεία του Ομπάμα, απλά και μόνο εξαντλούν το δυναμικό τους μέσα στην κυβερνητική νίκη. Απ' αυτή την άποψη, μετά την εκλογή του Ομπάμα, οι πολίτες μπορεί να κατεβάσουν τον διακόπτη της πολιτικής τους στράτευσης και να «καθίσουν αναπαυτικά σ'

αυγά τους», παρακολουθώντας, απ' εδώ κι ύστερα, πόσο καλά η κυβέρνηση προχωρά. Έτσι, η πολιτική θα αναχθεί σ' ένα θέμα των μήντια και της κυβερνητικής αντιπροσώπησης. Επιπλέον, η δυνατότητα αυτή είναι αναμφίβολα εκείνη που ευνοείται περισσότερο από την ίδια την εκστρατεία του Ομπάμα, κάτι το οποίο εξηγεί τον ζοφερό, ελαφρά απογοητευμένο τόνο της ομιλίας του Ομπάμα τη νύχτα της νίκης: «Ο δρόμος μπροστά μας θα είναι μακρύς. Η ανάστασή μας θα είναι πάνω σ' απόκρημνα μονοπάτια. Μπορεί να μη φθάσουμε εκεί που θέλουμε μέσα σ' ένα χρόνο ή ούτε και σε μια θητεία». Απ' αυτή την άποψη, η ρητορική της αλλαγής («Μαζί μπορούμε να αλλάξουμε τη χώρα και ν' αλλάξουμε και τον κόσμο») ήταν απλά και μόνο αυτό που χρειαζόταν για να κάνει το λαό να κινητοποιηθεί. Μετά την εξασφάλιση της νίκης, δεν χρειάζεται πλέον να υπάρχουν κι άλλες λαϊκές κινητοποιήσεις. Εφεξής, τα πάντα πρέπει να διαμεσολαβούνται από τους μηχανισμούς της κυβέρνησης. Η πολιτική σαν μια εμπειρία του λαού, ο οποίος ξαφνικά μπαίνει στο προσκήνιο και συνειδητοποιεί την φοβερή δύναμή του, πρέπει να σβήσει εκείνη ακριβώς τη στιγμή που η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση θα εκλεγεί.

Θα ήθελα να δανεισθώ μια ιδέα από τον φιλόσοφο Αλέν Μπαντιού. Με τους δικούς του όρους, ένα πολιτικό συμβάν είναι αυτό που δίνει την ύπαρξη σε μια συλλογικότητα κάτω από τον γενικό κανόνα της ισοτήτας. Έχει κρίσιμη σημασία ότι, στον ορισμό αυτό, η πολιτική δεν συνίσταται στην είσοδο μέσα στο κράτος και την υποστήριξη της δύναμής του. Αντίθετα, συνίσταται στη διατήρηση μιας απόστασης από το κράτος. Τώρα, μια τέτοια απόσταση δεν υπάρχει, καθώς το κράτος, ιδιαίτερα το ήπιο δημοκρατικό κράτος, που είναι συγχυμένο με την κοινωνία πολιτών, καταλαμβάνει όλο και περισσότερα κομμάτια της κοινωνικής ζωής. Η απόσταση λοιπόν είναι κάτι που πρέπει να δημιουργηθεί. Επιπλέον, πρέπει να δημιουργηθεί μέσα σ' αυτά που ονομάζω 'διάμεσα' – διάκενα, σχισμές – του κράτους. Η πολιτική, τότε, είναι η δημιουργία της 'διάμεσης' απόστασης μέσα από πράξεις που διαμορφώνουν τις συλλογικότητες. Το ζήτημα της κλίμακας είναι ουσιαστικό εδώ. Μια συλλογικότητα μπορεί να είναι κάτι τόσο τεράστιο και ριζωματικό όσο το κίνημα εναντίον της παγκοσμιοποίησης πριν λίγα χρόνια ή τόσο μικρό όσο 5, 10 ή 20 άνθρωποι που συμφωνούν να αναλάβουν ένα κοινό πρόγραμμα δράσης. Η Κομόνα του Παρισιού, ας μη ξεχνάμε, άρχισε σαν πράξη άρνησης από μια χούφτα ανθρώπους.

Ο, τιδήποτε είναι αυτό που μένει στην αριστερά μετά την εκλογή Ομπάμα πρέπει να δεσμευθεί με το έργο της δημιουργίας κάποιων τοπικών πειραμάτων στην πολιτική, μέσω του σχηματισμού των συλλογικότητων, που θα υπάρχουν μακριά από το κράτος και που θα μπορούν να ασκούν μια πίεση σ' αυτό. Η αληθινή πολιτική δεν μπορεί να εξαντλείται μέσα στα παιχνίδια της αντιπροσώπησης και το χαρακτηριστικό υπερθέμα της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Έχει να κάνει με την ανάδυσση από την αφάνεια των συλλογικότητων μέσα στα διάκενα του κράτους και τα όρια του κεφάλαιου. Ίσως να υπήρχε μια στιγμή το βράδυ της 4ης Νοεμβρίου, που το δυναμικό για μια τέτοια ανάδυσση είχε απειληθεί να συμβεί. Ωστόσο μπορεί ακόμη να συμβεί.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΜΟΥΣΗΣ ΜΠΟΥΝΤΟΥΡΙΔΗΣ

Από το
περιοδικό
Adbusters
Νοεμβρίου 2008